

Valsts darba inspekcija

**Ziņojums Starptautiskajai Darba organizācijai par Valsts
darba inspekcijas 2019. gada darbības rezultātiem**

RĪGA
2020

Ievads

Darba inspekcija ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās valsts pārvaldes iestāde. Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei ir pakļauti darba devēji, komersanti, to pilnvarotas personas un uzņēmumi, būvobjekti, tajā skaitā privātpersonai piederošie būvobjekti būvdarbu laikā, kā arī darba vietas un darba aprīkojums.

Darba inspekcijas juridisko statusu, funkciju un uzdevumus nosaka 2008. gada 19. jūnijā pieņemtais Valsts darba inspekcijas likums, kas stājās spēkā 2008. gada 10. jūlijā.

Darba inspekcijas funkcija ir nodrošināt efektīvu valsts politikas īstenošanu, uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.

Darba inspekcija ir noteikusi divus galvenos darbības virzienus:

1. Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomas efektīva inspicēšana un kontrole;
2. Pakalpojumu sniegšana klientiem, t.sk., sabiedrības informēšana par aktuāliem darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem.

Darba inspekcijas galvenie mērķi 2019. gadā bija:

1. pilnveidot inspicēšanas un kontroles procesu;
2. uzlabot darbinieku zināšanas un darba apstākļus;
3. pilnveidot sniegto pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, kā arī komunikāciju ar sabiedrību.

Darba inspekcijas darbības plānošanas pamatā bija prioritāšu princips. Prioritātes bija noteiktas, balstoties uz aktuālās situācijas analīzi darba tiesību un darba aizsardzības jomā, kā arī, ņemot vērā Eiropas Savienības (ES) politikas plānošanas dokumentus (ES stratēģisko satvaru darba drošībā un veselības aizsardzībā no 2014. līdz 2020. gadam; Vecāko darba inspektoru komitejas (SLIC) darbības programmu), nacionālos politikas plānošanas dokumentus (Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2016. – 2020. gadam, Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2016. – 2018. gadam, Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam), Vadlīnijas par „Konsultē vispirms” principa piemērošanu valsts iestāžu darbā, Valsts darba inspekcijas darbības stratēģiju 2018. – 2019. gadam un Darba inspekcijas rīcībā esošos resursus.

2019. gadā par Darba inspekcijas prioritātēm tika noteiktas:

- √ nereģistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana, veicot apsekojumus uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts nereģistrētās nodarbinātības risks;
- √ letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana;
- √ “Konsultē vispirms” principa realizēšana praksē.

„Konsultē vispirms” principa realizēšana praksē 2019. gadā bija Darba inspekcijas horizontālā prioritāte, kas caurvija pilnīgi visas Darba inspekcijas darbības jomas – gan apsekojot uzņēmumus, gan veicot plašu sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbu.

Prioritāšu ietvaros tika realizētas šādas aktivitātes:

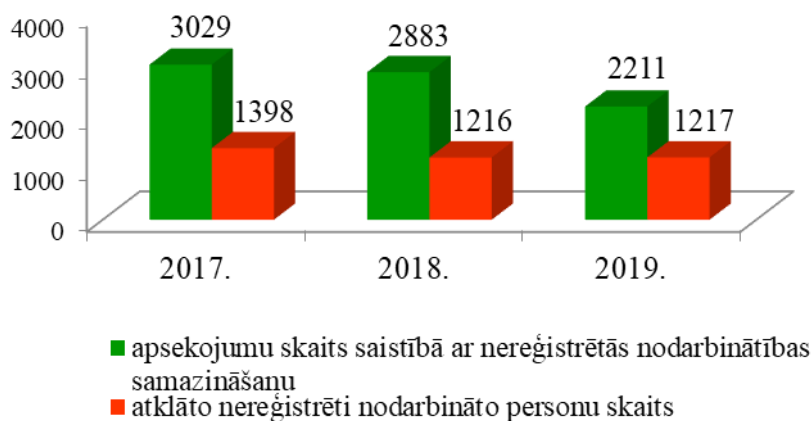
1. Veikti apsekojumi uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts nereģistrētās nodarbinātības risks;
2. Organizēti preventīvie apsekojumi darba aizsardzībā, tajā skaitā tematiskās pārbaudes:
 - 2.1. par darba drošību, strādājot ar darba aprīkojumu;
 - 2.2. būvniecības uzņēmumos;
 - 2.3. par psihoemocionālajiem riskiem darba vidē;
 - 2.4. par drošību uz iekšējiem un ārējiem pārvietošanās ceļiem uzņēmumos.
3. Organizēta Eiropas informatīvā kampaņa “Turi grožos bīstamās vielas”.

1. Darba inspekcijas 2019. gada prioritāšu īstenošana

1.1. 2019. gadā, tāpat kā iepriekš, nereģistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana joprojām bija Darba inspekcijas prioritāte. Prioritātes mērķis bija samazināt nereģistrētās nodarbinātības apjomu Latvijā, veicinot legālu darba tiesisko attiecību veidošanu, līdz ar to

samazinot arī negodīgas konkurences iespējamību, kā arī informēt sabiedrību par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

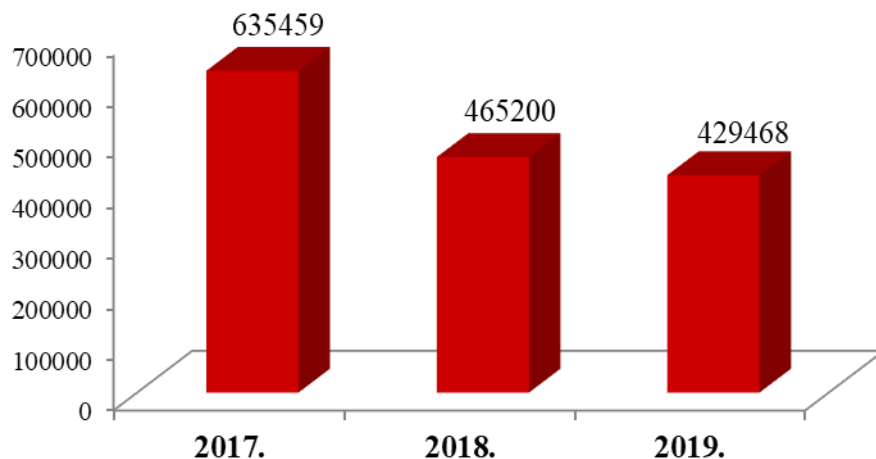
2019. gadā Darba inspekcija veica 2 211 apsekojumus (plānoti – 2 000) saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu, no kuriem 35,0 % bija rezultatīvi. Tas nozīmē, ka katrā trešajā apsekojumā tika konstatētas personas, ar kurām nebija noslēgti rakstveida darba līgumi un/vai kuras darba devējs nebija deklarējis Valsts ieņēmumu dienestā (VID) kā darba ņēmējus. 2019. gadā saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu veicamo apsekojumu skaits tika plānots par 1 000 apsekojumiem mazāk (2018. gadā tika plānoti 3 000 apsekojumi), lai paaugstinātu rezultativitāti un apsekojumi būtu mērķtiecīgāki un efektīvāki. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi Darba inspekcija lielu uzmanību veltīja preventīvajai darbībai, informējot sabiedrību par neregistrētās nodarbinātības riskiem, t.sk., izmantojot sociālos tīklus (Facebook, Twiter). Minēto aktivitāšu rezultātā pieauga ziņojumu skaits par iespējamiem neregistrētās nodarbinātības gadījumiem. Analizējot saņemto informāciju un pilnveidojot kontroles mehānismu, tika sasniegts augstākais rezultativitātes rādītājs pēdējo desmit gadu laikā. Augsta neregistrētās nodarbinātības riska uzņēmumos tika veikti 344 atkārtoti apsekojumi, kas veidoja 15,6 % no visiem veiktajiem apsekojumiem saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu (skat. 1. grafiku).

1. grafiks: Uzņēmumu apsekojumu skaita un atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita dinamika (2017. – 2019.)

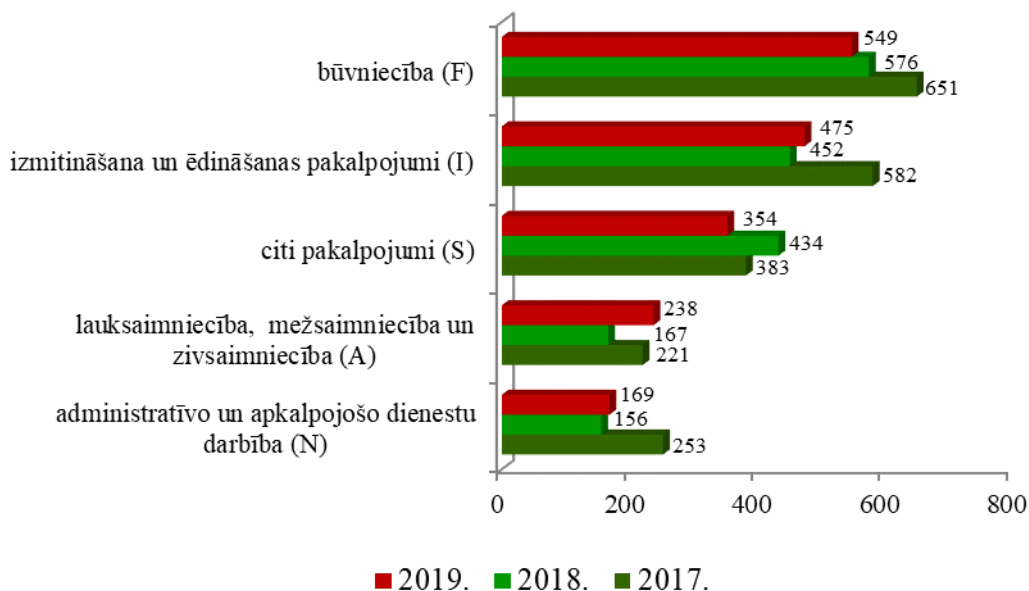
2019. gadā tika konstatētas 1 217 neregistrēti nodarbinātas personas, no tām 705 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma un bez deklarēšanas VID; 293 personas ar rakstveidā noslēgtu darba līgumu, bet bez deklarēšanas VID un 219 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma, bet deklarētas VID.

Konstatējot nodarbinātību bez rakstveidā noslēgta darba līguma un/vai deklarēšanas VID, saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normām Darba inspekcijas amatpersonas 2019. gadā piemēroja 701 administratīvos sodus par kopējo summu 429 468,00 eiro (skat. 2. grafiku).

2. grafiks: Par neregistrētu nodarbināšanu piemēroto naudas sodu summas (eiro) dinamika (2017. – 2019.)

Analizējot atklātos neregistrētās nodarbinātības gadījumus konkrētās tautsaimniecības nozarēs, jāsecina, ka vislielākais neregistrēti nodarbinātu personu skaits joprojām tika konstatēts būvniecības nozarē. Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits būvniecībā 2019. gadā veidoja 37,0 % no kopējā Darba inspekcijas konstatēto neregistrēti nodarbināto skaita. Tāpat būvniecībā 2019. gadā bija lielākais atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits arī uz 100 000 nozarē strādājošo (skat. 3. grafiku).

3. grafiks: Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita uz 100 000 nozarē strādājošo dinamika (2017. – 2019.)

Vienlaikus jāatzīmē arī kāda pozitīvi vērtējama tendence, proti, 2019. gadā pēc Darba inspekcijas pārbaudēm ar 859 jeb 71,0 % no visām Darba inspekcijas atklātajām neregistrēti nodarbinātajām personām tika noslēgts rakstveida darba līgumus un/vai tās tika reģistrētas VID kā darba ņēmējs

(2018. – 69,0 %). Tas nozīmē, ka darba devējs darba tiesiskās attiecības legalizēja atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Darba inspekcija neregistrētās nodarbinātības kontroles īstenošanā efektīvi sadarbojās arī ar VID, Valsts un Pašvaldības policiju, kā rezultātā tika veiktas gan kopīgas pārbaudes, gan iepriekš minētās iestādes Darba inspekcijai nodeva savu pārbaužu materiālus un sagatavotos administratīvos protokolus, kas tika izmantoti kā pierādījumi neregistrētās nodarbināšanas fakta pierādīšanā.

Neregistrētās nodarbinātības apkarošanas jomā joprojām saglabājas tendence, kas saistīta ar nelegālu pārrobežu nodarbināto plūsmu organizēšanu un trešo valstu pilsoņu nelegālu nodarbināšanu pieaugumu Latvijā. 2019. gadā Darba inspekcija un Valsts robežsardze kopīgi veica 142 pārbaudes, lai kontrolētu trešo valstu pilsoņu nodarbinātību.

Darba inspekcija 2019. gadā turpināja aktīvi līdzdarboties Eiropas un nacionāla līmeņa forumos neregistrētas nodarbinātības samazināšanas jomā, lai pilnveidotu prasmes un zināšanas, dalītos pieredzē un veidotu efektīvākus sadarbības modeļus ar citām valstīm. Eiropas Platformas neregistrētās nodarbinātības samazināšanas ietvaros tika izstrādāta vienotas informatīvās kampaņas koncepcija par neregistrētās nodarbinātības jautājumiem, kuru 2020. gada rudenī plānots īstenot visās ES un Eiropas Ekonomiskās zonas valstīs.

2019. gadā Darba inspekcija turpināja darbu:

- ✓ Ministru prezidenta vadītajā Ēnu ekonomikas apkarošanas padomē, kuru veido gan ēnu ekonomikas apkarošanā iesaistīto valsts institūciju vadītāji un ministri, gan sociālo partneru un nevalstisko organizāciju pārstāvji,
- ✓ Iekšlietu ministrijas darba grupā "Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādnes 2014. - 2020. gadam", kuras ietvaros Iekšlietu ministrijas delegācijas sastāvā arī Darba inspekcijas pārstāvis devās uz Ukrainu pārrunāt jautājumus par trešo valstu pilsoņu nodarbināšanas nosacījumiem.

1.2. Letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana bija Darba inspekcijas prioritāte, kuras īstenošanas ietvaros 2019. gadā tika organizētas četras tematiskās pārbaudes darba aizsardzībā, veikti 2 673 preventīvi apsekojumi, organizēti semināri un citi sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumi, kā arī izveidoti jauni moduļi tiešsaistes darba vides risku interaktīvas novērtēšanas rīkam (*OiRA* – Online interactive Risk Assessment).

2019. gadā tematisko pārbaužu laikā darba aizsardzībā tika veikti 612 uzņēmumu apsekojumi ar mērķi:

- √ uzņēmumā esošo darba apstākļu atbilstību darba aizsardzības normatīvo aktu prasībām izvērtēšana;
- √ darba devēju faktiski paveikta izvērtēšana drošas darba vides izveidē, īpašu uzmanību pievēršot uzņēmumiem, kuros jau bija noticis nelaimes gadījums darbā;
- √ darba devēju uzmanības aktualizēšana un pievēršana darba aizsardzības jautājumiem;
- √ arodslimību un nelaimes gadījumu darbā risku mazināšana.

Vienlaicīgi ar uzņēmumu apsekošanu tematisko pārbaužu laikā tika organizēti arī dažādi informēšanas pasākumi, kuru forma un saturs tika īpaši pielāgoti katrai tematiskajai pārbaudei un nozarei, lai sadarbība ar uzņēmējiem darba vides sakārtošanā būtu konstruktīva un mērķtiecīga.

1.3. 2018. gadā 14. aprīlī ar preses konferenci, kas notika AS "Grindeks" telpās, tika atklāta ES sabiedrības informēšanas kampaņa par drošiem un veselīgiem darba apstākļiem "Turi grožos bīstamās vielas", kas noslēdzās 2019. gada 1. novembrī ar Darba inspekcijas organizētu konferenci "Ārkārtas situācija? Rīkojies atbildīgi!". Konferences ietvaros tika godināti un apbalvoti labas prakses balvas "Zelta ķivere" konkursa, kurš notika jau 14. reizi, laureāti.

Labās prakses balvu "Zelta ķivere" 2019. gadā saņēma SIA IKEA Latvia – salīdzinoši jauns mazumtirdzniecības uzņēmums Latvijā, kura specifika ir liela apmeklētāju, tostarp ģimeņu ar bērniem, plūsma. Uzņēmuma konkursā iesniegtais piemērs ietvēra ilgtermiņa drošības risinājumus,

kas darbojas sistēmiski un kuru mērķis bija preventīvi samazināt riskus un nodrošināt bezkompromisu rīcību ārkārtas situācijās.

Konkursa apbalvošanas ceremonijas laikā īpaši tika godināts arī vairākkārtējs darba aizsardzības labas prakses balvas “Zelta ķivere” ieguvējs – uzņēmums SIA „Ventspils nafta” termināls” par aktīvu un ilggadēju ieguldījumu drošas un veselībai nekaitīgas darba vides izveidē savā uzņēmumā un Latvijā kopumā.

2019. gadā, turpinot 2018. gadā aizsākto veiksmīgo praksi, tika rīkoti arī semināri ar mērķi palīdzēt uzņēmumiem sagatavot savus pieteikumus labas prakses balvas “Zelta ķivere” konkursam. Konkurssam pēc minētajiem semināriem tika iesniegti vairāki ļoti labi sagatavoti pieteikumi.

Tāpat kampaņas “Turi grožos ķīmiskās vielas” ietvaros tika organizēti vairāki semināri, kuru mērķis bija paaugstināt sabiedrības zināšanu līmeni gan par darba vidē esošajām reproduktīvajai veselībai kaitīgajām ķīmiskajām vielām, gan par prasībām ķīmisko vielu lietošanā, kas jāņem vērā iepirkuma procesā, gan par drošu un veselībai nekaitīgu telpu uzkopšanu.

2019. gadā, līdzīgi kā 2018. gadā, organizēto tematisko pasākumu vadmotīvs bija drošs darbs ar ķīmiskajām vielām, it īpaši akcentējot STOP principu (*Substitution* - aizstāšana, *Technological measures* - tehniskie pasākumi, *Organisational measures* - organizatoriskie pasākumi, *Personal protection measures* - individuālie aizsardzības pasākumi) preventīvo pasākumu izvēlē.

2019. gadā Darba inspekcija turpināja Eiropas sociālā fonda projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” īstenošanu, kura mērķis bija uzlabot darba drošību uzņēmumos, it sevišķi bīstamo nozaru uzņēmumos.

2. Likumi un lēmumi, kas attiecas uz Darba inspekcijas darbību

2.1. Likumi, kas reglamentēja Darba inspekcijas darbību un kas stājušies spēkā 2019. gadā:
Nav izmaiņas.

2.2. Likumi, nolikumi, noteikumi, kuru izpildes uzraudzību veica Darba inspekcija un kuri stājušies spēkā 2019. gadā:

√ Grozījumi Darba likumā:

- par atvaļinājuma piešķiršanu adoptētājam - tika palielināts adoptētā bērna vecums no 3 līdz 18 gadiem, kuru adoptējot vienam no adoptētajiem piešķir 10 kalendāra dienas ilgu atvaļinājumu;
- par ģenerālvienošanas - darba devējiem ļauj atkāpties no līdzšinēji noteiktās piemaksas 100 % apmērā no noteiktās stundas vai dienas algas likmes vai akorddarba izcenojuma, veicot piemaksu ne mazāku kā 50 % apmērā, ja nozarē tika noslēgta ģenerālvienošanās, kura paredz būtisku minimālās darba algas vai stundas algas likmes paaugstināšanu vismaz 50 % apmērā virs valsts noteiktās minimālās darba algas vai stundas algas likmes;
- par atlīdzību darbiniekam, kurš darbu neveic sakarā ar zemessargu kolektīvo apmācību un rezerves karavīru militārajām apmācībām;
- Darba likums tika papildināts ar sadaļu "Administratīvo atbildība" ar mērķi ieviest nozaru administratīvo pārkāpumu kodifikāciju. Iepriekš Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzēto administratīvo sastāvu integrējot nozares attiecīgajā likumā. Ar šiem grozījumiem Darba likumā tika noteikta administratīvā atbildība darba tiesisko attiecību jomā, kā arī sodi par pārkāpumiem;

√ Grozījums Ārstniecības likumā tika noteikts ierobežojums par virsstundu darbu ārstniecības personām. Virsstundu darbs ārstniecības personām nedrīkst pārsniegt vidēji 16 stundas septiņu dienu periodā, un to aprēķina pārskata periodā, kas nepārsniedz četrus mēnešus;

√ Grozījums likumā "Par nodokļiem un nodevām" tika ieviesta elektroniskā darba laika uzskaitē būvlaukumā;

√ 2019. gada 1. maijā stājās spēkā Trauksmes celšanas likums ar mērķi veicināt, lai sabiedrības interesēs tiek celta trauksme par pārkāpumiem, un nodrošināt trauksmes celšanas mehānismu izveidi un darbību, kā arī trauksmes cēlēju pienācīgu aizsardzību. Darba inspekcijā tika izveidota

atsevišķa sistēma ziņošanai par pārkāpumiem, kā arī veids, kā tiek nodrošināta personas identitātes aizsardzība. Darba inspekcijai noteikta kompetence uzraudzīt pārkāpumus darba tiesisko attiecību un valsts civildienesta jomā saistībā ar nelabvēlīgo seku radīšanu trauksmes cēlējam vai viņa radniekam;

√ Lai nodrošinātu nozaru administratīvo pārkāpumu kodifikācijas ieviešanas sistēmu, Darba aizsardzības likumā tika noteikta administratīvā atbildība darba aizsardzības jomā, kā arī sodi par pārkāpumiem un reglamentēta kompetence sodu piemērošanā, kas stāsies spēkā 2020. gada 1. jūlijā.

3. Darba inspekcijas personāls

3.1. 2019. gadā Darba inspekcijā bija 190 amata vietas.

3.2. Inspektoru skaits kopā – 123 no tiem:

√ galvenie inspektori – 15;

√ vecākie inspektori – 51;

√ inspektori – 57.

3.3. Inspektoru sievietes skaits kopā – 2019. gadā – 81 (66,0 % no kopēja inspektoru skaita), no tām:

√ galvenās inspektore – 9 (60,0 % no kopēja galveno inspektoru skaita);

√ vecākās inspektore – 36 (70,0 % no kopēja vecāko inspektoru skaita);

√ inspektore – 36 (63,0 % no kopēja inspektoru skaita).

3.4. Ziņas par Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfisko izvietojumu (skat. *1. attēlu*).

Darba inspekcijas struktūru veidoja Darba inspekcijas pārvalde un piecas reģionālās Darba inspekcijas (RVDI).

RVDI:

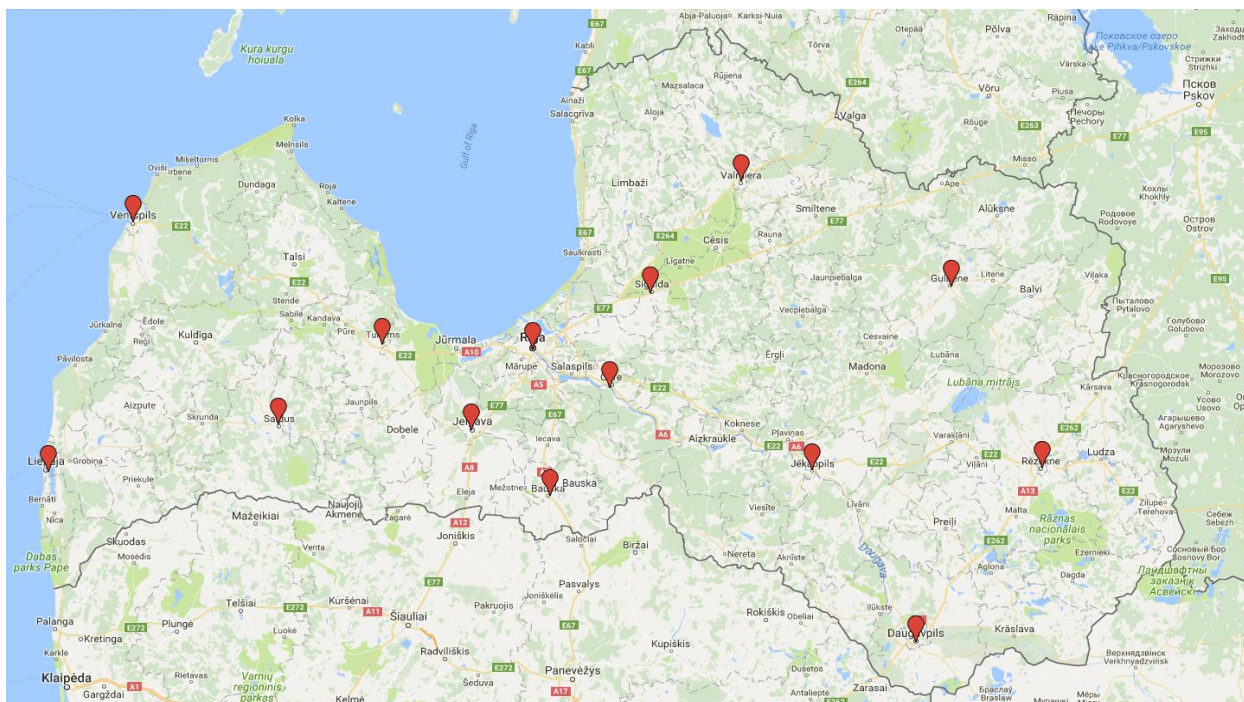
- **Kurzemes RVDI** – reģiona centrs – Liepājā, sektors – Ventspilī, birojs - Saldū, konsultācijas vietas – Kuldīgā un Talsos;

- **Latgales RVDI** – reģiona centrs – Daugavpilī, sektors – Rēzeknē, birojs – Jēkabpilī, konsultācijas vieta – Preiļos;

- **Rīgas RVDI** – reģiona centrs – Rīgā, 4 sektori – Nelegālās nodarbinātības apkarošanas sektors, Centra sektors, Pārdaugavas sektors un Rīgas rajona sektors;

- **Vidzemes RVDI** – reģiona centrs – Valmierā, sektors – Gulbenē, birojs – Siguldā, konsultācijas vietas Alūksnē un Cēsīs;

- **Zemgales RVDI** – reģiona centrs – Jelgavā, sektors – Ogrē, birojs – Tukumā, Klientu apkalpošanas centrs - Bauskā, konsultācijas vieta – Aizkrauklē.

1. attēls: Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfiskais izvietojums

4. Dati par Darba inspekcijas kontrolē esošajiem uzņēmumiem un šajos uzņēmumos strādājošo skaits

Darba inspekcijas uzraudzībā esošo uzņēmumu skaits – **125 323**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 6 791 (5,4 % no kopēja uzraudzībā esošo uzņēmumu skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2019. gada dati).

Nodarbināto skaits Darba inspekcijas uzraudzībā esošajos uzņēmumos – **804 500**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 31 105 (3,9 % no kopēja uzraudzībā nodarbināto skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2019. gada dati), no tiem sievietes – 414 400, tajā skaitā lauksaimniecībā – 9 678 (2,3 % no kopējā uzraudzībā esošo sieviešu skaita).

5. Statistikas dati par apsekojumiem

Darba inspekcijas 2019. gadā apsekoto uzņēmumu skaits – **7 127**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 511 (7,2 %), no tiem vairāk kā vienu reizi gadā – **1 576**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 65 (4,2 %).

Darba inspekcija 2019. gadā veikusi **10 384** apsekojumus uzņēmumos, tajā skaitā lauksaimniecībā – 593 (5,7 %).

6. Statistikas dati par atklātajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām

6.1. 2019. gadā Darba inspekcijas inspektori darba devējiem par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem izsniedza **1 776 rīkojumus** (2018. gadā – 1 923, tajā skaitā lauksaimniecībā – 161 (9,1 %, 2018. gadā – 150), kuros kopā tika konstatēti **10 197 pārkāpumi** (2018. gadā – 11 281), tajā skaitā lauksaimniecībā – 786 (7,7 %, 2018. gadā – 779) no tiem:

- √ 6 257 (2018. gadā – 7 087), tajā skaitā lauksaimniecībā – 523 (8,4 %, 2018. gadā – 531) par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem;

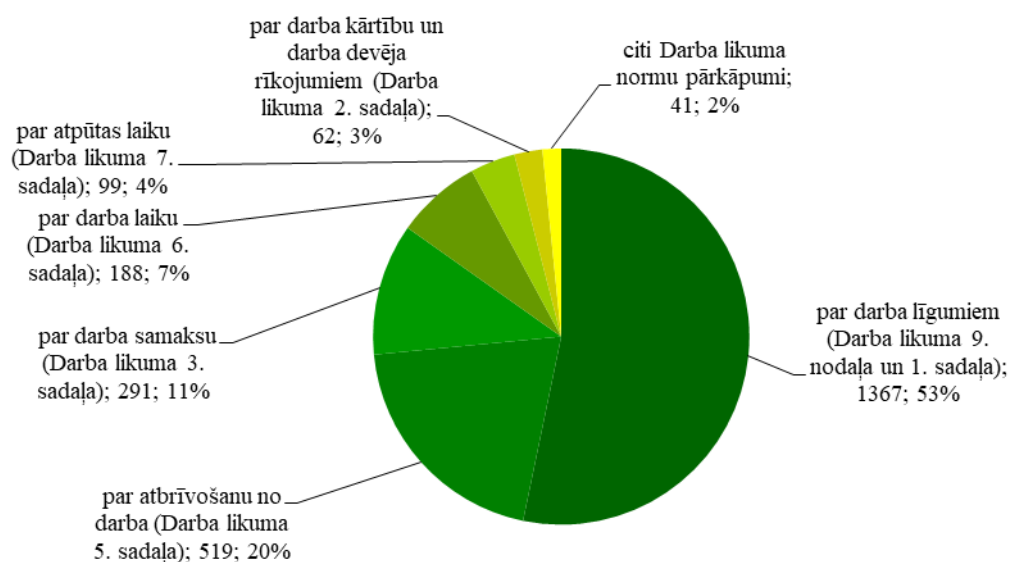
- √ 3 284 (2018. gadā – 3 486), tajā skaitā lauksaimniecībā – 239 (7,3 %, 2018. gadā – 233), par darba tiesību normatīvo aktu pārkāpumiem;

- √ 656 (2018. gadā – 708), tajā skaitā lauksaimniecībā – 24 (3,7 %, 2018. gadā – 15) par Valsts darba inspekcijas likuma neievērošanu.

6.2. Darba tiesības regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 32,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2019. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Savukārt, 97,0 % no konstatētajiem darba tiesību pārkāpumiem veidoja Darba likuma normu (78,0 %) un MK noteikumu Nr. 827 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli" (19,0 %) pārkāpumi.

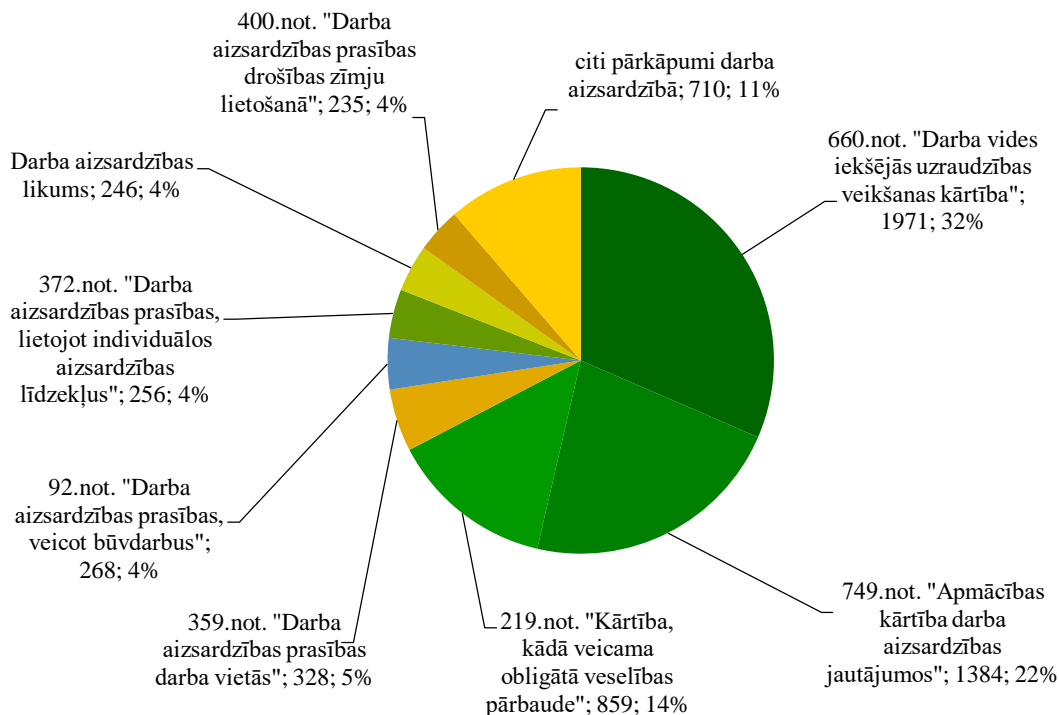
2019. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, darba devēji visbiežāk nebija ievērojuši Darba likuma 40. panta prasības, kas attiecas uz darba līgumu, kuru pārkāpumi veidoja 31,0 % no visiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem. Konstatētie pārkāpumi bija saistīti ar darba līguma noslēgšanu rakstveidā un darba līguma saturu – darba līgums netika noslēgts vispār vai tajā netika ietverta visa informācija, kas bija norādīta Darba likumā, piemēram, nebija norādīts nolīgtais dienas vai nedēļas darba laiks, ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma ilgums u.c. Minētos pārkāpumus darba devēji pieļāva gan nezināšanas dēļ, gan ar vēlmi manipulēt ar nodarbināto darba laiku, tā uzskaiti.

Būtisku darba tiesību pārkāpumu daļu (16,0 %) veido pārkāpumi, kas bija saistīti ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu, savukārt, no tiem lielākā daļa (349 pārkāpumi jeb 67,0 %) bija par nodarbinātajam atlaišanas dienā neizmaksātajām, visām pienākošajām naudas summām, t.sk., kompensāciju par neizmanto to atvaļinājumu (skat. 4. grafiku).

4. grafiks: Darba likuma normas, kuru prasību pārkāpumi 2019. gadā konstatēti visbiežāk

Darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 61,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2019. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Normatīvos aktus darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2019. gadā bija konstatēti visbiežāk, skatīt 5. grafikā.

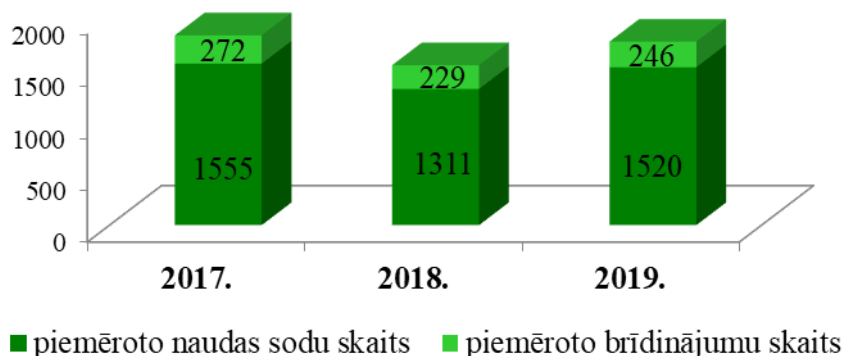
5. grafiks: Normatīvie akti darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2019. gadā konstatēti visbiežāk

Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumi veidoja 7,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2019. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Tie, galvenokārt, bija Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumi, kas saistīti ar Darba inspekcijas amatpersonas likumīgo prasību savlaicīgu nepildīšanu.

6.3. Piemērotās sankcijas un to veids

2019. gadā par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem un Darba inspekcijas amatpersonu likumīgo prasību savlaicīgu neizpildīšanu tika piemēroti **1 766** (2018. – 1 540), tajā skaitā lauksaimniecībā – 161 (2018. – 74) **administratīvie sodi**:

- √ **246 – brīdinājumi** (2018. – 229), tajā skaitā lauksaimniecībā – 10 (4,1 %, 2018. – 5);
- √ **1 520 - naudas sodi** (2018. – 1 311), tajā skaitā lauksaimniecībā – 111 (7,3 %, 2018. – 69), kopsummā par **EUR 697 035,50**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 43 768,00 (6.3 %) (skat. 6. grafiku).

6. grafiks: Piemēroto administratīvo sodu struktūras un skaita dinamika (2017. – 2019.)

Kopā par konstatētajiem pārkāpumiem tika piemēroti šādi naudas sodi:

- par darba tiesisko attiecību normatīvo aktu pārkāpumiem – **EUR 477 045,50**, tajā skaitā lauksaimniecībā **EUR 33 768,00**;
- par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem – **EUR 68 035,00**, tajā skaitā lauksaimniecībā – **EUR 5 340,00**;
- par Darba inspekcijas amatpersonu likumīgo prasību savlaicīgu neizpildīšanu – **EUR 151 955,00**, tajā skaitā lauksaimniecībā – **EUR 4 660,00**.

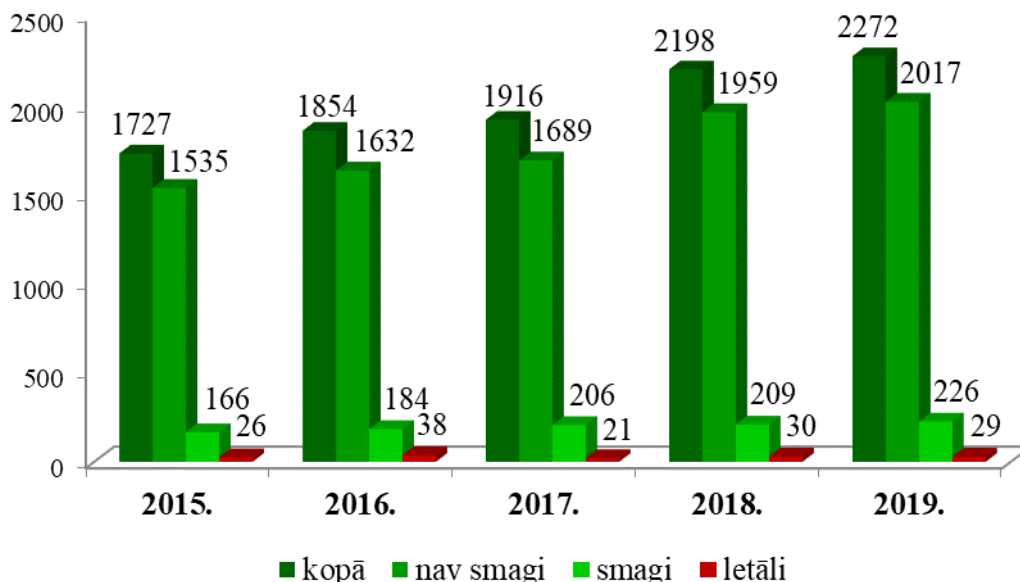
Ievērojot „Konsultē vispirms” un samērības principu starp administratīvo nodarījumu, tā sekām un piemērotā soda lielumu, Darba inspekcijas amatpersonas 2019. gadā par darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības normatīvo aktu un Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumiem darba devējiem piemēroja 1 766 administratīvos sodus, kuru skaita īpatsvars attiecībā pret veikto apsekojumu skaitu bija 17,0 %.

Konstatējot pārkāpumus, kas rada tiešus draudus nodarbināto dzīvībai un veselībai, Darba inspekcijas amatpersonas 2019. gadā izdeva 10 rīkojumus/lēmumus par personas/objekta darbības apturēšanu un 55 brīdinājumus par personas/objekta darbības apturēšanu.

No 65 rīkojumiem/brīdinājumiem par personas/objekta darbības apturēšanu 37 (57,0 %) tika izdoti saistībā ar nedrošu darbu augstumā, t.sk. uz nedrošām vai nepilnīgi uzbūvētām sastatnēm, nedrošu darbu uz jumta, nenorobežotām atverēm grīdā u.c.

7. Statistikas dati par nelaimes gadījumiem darbā

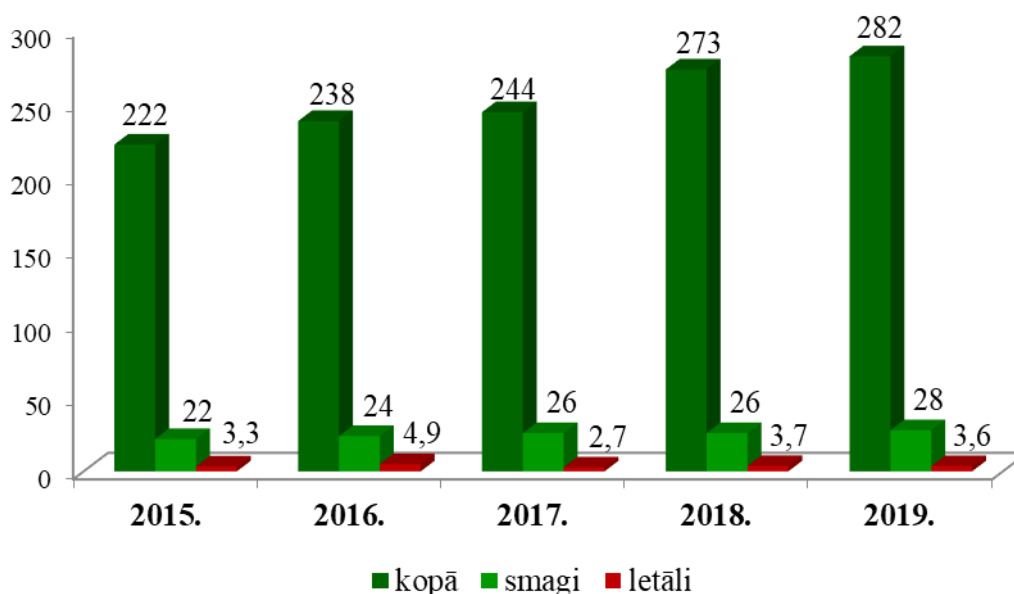
Saskaņā ar Darba inspekcijas rīcībā esošiem datiem 2019. gadā Latvijā kopā nelaimes gadījumos darbā cieta 2 272 nodarbinātie no tiem 29 gāja bojā un 226 nodarbinātie guva smagus veselības traucējumus. Salīdzinot ar 2018. gadu, 2019. gadā kopējais darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits palielinājās par 3,4 %, smagi cietušo skaits ir pieaudzis par 8,1 %, savukārt, bojāgājušo skaits ir samazinājies par 3,3 % (skat. 7. grafiku).

7. grafiks: Nelaimes gadījumu darbā skaita dinamika (2015. – 2019.)

Analizējot datus par cietušo skaitu nelaimes gadījumos darbā uz 100 000 nodarbinātajiem, secināms, ka, likumsakarīgi, tam ir tendence pieaugt. Kopējais nelaimes gadījumos darbā cietušo

skaitis uz 100 000 nodarbinātajiem ir pieaudzis par 3,3 %, smago – par 7,7 %, bet bojāgājušo skaits samazinājies – par 2,7 % (skat. 8. grafiku).

8. grafiks: Nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem (2015. – 2019.)

2019. gadā nelaiemes gadījumos darbā, tāpat kā iepriekš, vairāk cietuši vīrieši (66,0 %). Nelaiemes gadījumos darbā cietušie visbiežāk traumējuši rokas, plaukstu, pirkstus, galvu, kājas un pēdas.

Nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaita analīze pa nozarēm (skat. 1. tabulu) liecina, ka nozares ar lielāko cietušo skaitu nemainās, un arī 2019. gadā tā bija apstrādes rūpniecība, transporta un uzglabāšanas nozare, mazumtirdzniecība un būvniecība. Visvairāk nelaiemes gadījumos darbā cietušo ir apstrādes rūpniecībā, kurā 2019. gadā notikuši 703 nelaiemes gadījumi darbā (30,9 %). Tas, salīdzinot ar 2018. gadu, ir par 40 cietušiem jeb 6,0 % vairāk. Apstrādes rūpniecības apakšnozares, kurās notiek visvairāk nelaiemes gadījumi darbā, ir kokapstrāde (32,0 %), nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana (13,1 %) un pārtikas ražošana (12,8 %).

Otrā nozare darbā notikušo nelaiemes gadījumu skaita ziņā bija transporta un uzglabāšanas nozare (14,7 %), kurā nelaiemes gadījumu skaits, salīdzinot ar 2018. gadu, ir pieaudzis par 19 cietušajiem (6,0 %).

Trešā nozare, kurā visvairāk notikuši nelaiemes gadījumi darbā, bija vairumtirdzniecība un tirdzniecība - 12,0 %.

2019. gadā visvairāk bojāgājušo darbā notikušajos nelaiemes gadījumos bija būvniecībā (10 bojāgājušie), transporta un uzglabāšanas nozarē (8 bojāgājušie) un lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (4 bojāgājušie), kurās kopā notikuši 75,9 % no visiem letālajiem darbā notikušajiem nelaiemes gadījumiem.

**Nelaiemes gadījumos darbā cietušo sadalījums pēc darbības veida
(NACE 2. red.)**

	Nozares	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	111	98	26	15	8	4
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	69	64	15	10	2	3
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	41	33	11	5	6	1
03	Zivsaimniecība	1	1	0	0	0	0
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	11	12	3	2	2	0
C	Apstrādes rūpniecība	663	703	33	48	5	3
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	20	20	5	4	0	1
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	34	32	3	5	1	0
F	Būvniecība	192	208	38	43	4	10
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	273	273	18	20	2	1
H	Transports un uzglabāšana	315	334	38	38	7	8
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	50	75	1	2	0	0
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	15	24	4	0	0	0
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	6	5	2	0	0	0
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	25	39	3	9	0	0
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	21	14	1	1	1	0
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	59	69	4	5	0	1
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	144	128	13	9	0	1
P	Izglītība	46	55	5	10	0	0
Q	Veselība un sociālā aprūpe	157	153	5	9	0	0
R	Māksla, izklaide un atpūta	31	12	5	4	0	0
S	Citi pakalpojumi	24	16	2	2	0	0
T	Mājsaimniecību kā darba devēju darbība; pašpatēriņa preču ražošana un pakalpojumu sniegšana individuālajās mājsaimniecībās	0	2	0	0	0	0
U	Ārpusteritoriālo organizāciju un institūciju darbība	1	0	0	0	0	0
	kopā	2198	2272	209	226	30	29

2019. gadā visvairāk nelaimes gadījumu darbā notikuši nedrošas cilvēku rīcības dēļ (69,1%). Nedroša cilvēka rīcība bija cēlonis 56,3 % smagiem nelaimes gadījumiem un 29,6 % - letāliem. Darba organizācijas un ar to saistītu trūkumu dēļ notikuši 10,1 % nelaimes gadījumu darbā, 22,5 % smago un 34,1 % letālo nelaimes gadījumu. Neapmierinoši apstākļi darba vietā (drošības aprīkojuma trūkums, bojātas iekārtas, instrumenti, nepietiekosa kārtība darba vietā u.tml.) kā nelaimes gadījuma cēlonis bija konstatēts 5,8 % gadījumu, 6,6 % smago nelaimes gadījumu un 11,4 % letālo nelaimes gadījumu (skat. 2. tabulu).

2. tabula

Nelaiimes gadījumu skaita sadalījums pēc nelaiimes gadījuma cēloņiem

	Nelaiimes gadījuma cēloņi	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019
1	Neapmierinoši apstākļi darba vietā	154	152	37	20	11	5
2	Nedroša cilvēka rīcība (rīcība/cilvēks)	1862	1827	176	170	19	13
3	Darba organizācija un ar to saistītie trūkumi	284	268	76	68	22	15
4	Ceļu satiksmes noteikumu neievērošana	99	84	20	13	2	7
5	Vardarbība (uzbrukumi)	114	108	3	4	1	0
6	Pārējie	185	204	17	27	7	4
	kopā	2698	2643	329	302	62	44

Analizējot 2019. gadā nelaiimes gadījumos darbā cietušo profesijas (skat. 3. tabulu), var secināt, ka visvairāk cietuši vienkāršās profesijas strādnieki (būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki), kvalificēti strādnieki un amatnieki (metālapstrādes, mašīnbūves, pārtikas produktu pārstrādes, kokapstrādes strādnieki un būvnieki), un iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji, celšanas mašīnu un iekārtu operatori, rūpniecisko iekārtu operatori).

3. tabula

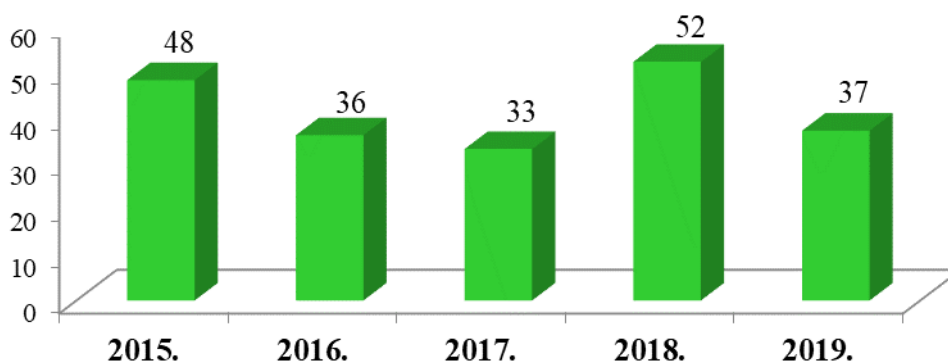
Nelaiimes gadījumos cietušo skaita sadalījums pēc profesijām

	Profesijas	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019
1	Vadītāji	34	35	8	6	1	1
2	Vecākie speciālisti	137	132	11	15	1	0
3	Speciālisti	202	191	14	11	3	1
4	Kalpotāji	107	115	14	8	0	1
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	304	289	12	16	1	0
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	40	24	10	2	4	0
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	487	528	47	49	6	7
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	425	400	49	62	7	10
9	Vienkāršās profesijas	462	558	44	57	7	9
	kopā	2198	2272	209	226	30	29

2019. gadā Darba inspekcija izmeklēja 43 letālus nelaiimes gadījumus darbā, kas nebija saistīti ar darba apstākļiem un darba vides faktoru iedarbību, no tiem 37 (86,1 %) bija t.s. dabīgās nāves gadījumi¹. Savukārt, pārējos 6 letālajos nelaiimes gadījumos darbā, nodarbinātie gājuši bojā dažādu ar

¹ Akts par nelaiimes gadījumu darbā tika sagatavots atbilstoši MK 25.08.2009. noteikumu Nr. 950 „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” 35.² punktam, kurā noteikts, ka Darba inspekcija, ņemot vērā Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās sniegto atzinumu, izvērtēja nelaiimes

darba vides riska faktoru iedarbību nesaistītu cēloņu dēļ, piemēram, nodarbinātais izdarījis pašnāvību, strīda starp nodarbinātajiem rezultātā, pēc darba laika vai atpūtas pārtraukuma laikā. Salīdzinot ar 2018. gadu, dabīgās nāves gadījumu skaits samazinājies par 28,9 % (skat. 9. grafiku).

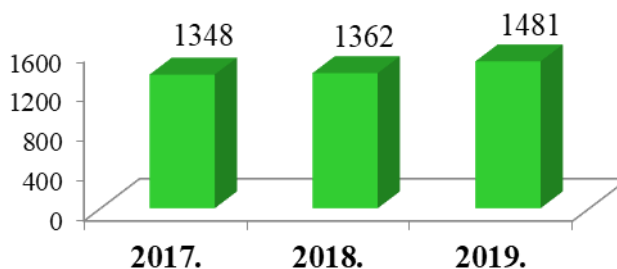
9. grafiks: Dabīgās nāves gadījumu skaita dinamika (2015. – 2019.)

Analizējot dabīgā nāvē darbavietā mirušo datus pēc dzimuma un vecuma, secināms, ka vairāk miruši vīrieši (94,6 %) un nodarbinātie vecuma grupā no 55 līdz 64 gadiem (37,8 %).

2019. gadā 57,0 % dabīgās nāves gadījumu darbavietās reģistrēti trīs nozarēs: transporta un uzglabāšanas nozarē (9), apstrādes rūpniecībā (8) un veselības un sociālās aprūpes nozarē (4).

8. Statistikas dati par arodslimībām

Darba inspekcija piedalījās arodslimību gadījumu izmeklēšanā, sagatavojot darba vietas higiēniskos raksturojumus (DVHR) uzņēmumos, kur notika uzņēmējdarbība. Pamatojoties uz Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās un arodslimību ārstu pieprasījumiem, Darba inspekcijas amatpersonas sagatavoja 1 481 DVHR. 2019. gadā DVHR pieprasījumu skaits, salīdzinot ar 2018. gadu, pieaudzis par 8,7 % (skat. 10. grafiku).

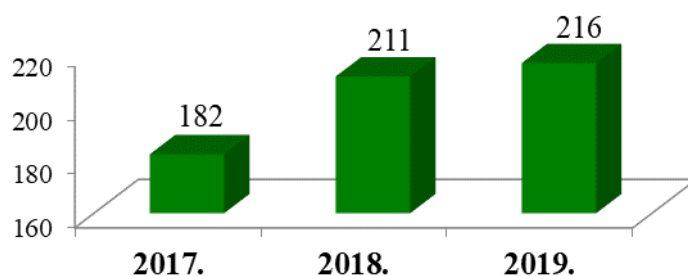

10. grafiks: Sagatavoto DVHR skaita dinamika (2017. – 2019.)

Pēc Darba inspekcijas rīcībā esošajiem datiem 2019. gadā pirmreizēji apstiprināti 1 739 arodslimnieki, kas bija par 2,4 % vairāk kā 2018. gadā.

2019. gadā, salīdzinot ar 2018. gada datiem, pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits uz 100 000 nodarbinātajiem bija pieaudzis par 2,4 % (skat. 11. grafiku).

gadījuma cēloņus un secināja, ka cietušā nāves cēlonis darba vietā nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts.

11. grafiks: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita dinamika uz 100 000 nodarbinātajiem (2017. – 2019.)

2019. gadā, tāpat kā 2018. gadā, pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem visvairāk tika konstatētas nervu sistēmas slimības – 55,3 %. Otrās visbiežāk konstatētas arodslimības bija skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības – 28,7 %, no tām lielākoties tika diagnosticētas muguras slimības – spondilozē, artroze u.c. Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbības sekas bija 9,1 % arodslimniekiem (skat. 4. tabulu).

4. tabula

Arodslimību grupas pēc starptautiskās slimību klasifikācijas (SSK-10)

Kods	Arodslimību grupas	2018	2019
F00–F99	Psihiski un uzvedības traucējumi	5	43
G00–G99	Nervu sistēmas slimības	929	961
H60–H95	Ausu un aizauss paugura slimības	3	1
I00–I99	Asinsrites slimības	23	37
J00–J99	Elpošanas sistēmas slimības	12	29
L00–L99	Ādas un zemādas audu slimības	7	10
M00–M99	Skeleta-muskuļu-saistaudu sistēmas slimības	529	499
R00–R99	Cītur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	2	0
S00–T98	Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbes sekas	188	159
	kopā	1698	1739

2019. gadā, tāpat kā iepriekš, visvairāk pirmreizējo arodslimnieku bija apstiprināts apstrādes rūpniecībā (21,2 %), transporta un uzglabāšanas nozarē (20,0 %), veselības un sociālās aprūpes nozarē (12,5 %). Minētajās nozarēs apstiprināti vairāk kā puse (53,7 %) no kopējā pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita (skat. 5. tabulu).

**Arodslimnieku sadalījums pēc darbības veida
(NACE 2. red.)**

	Nozares	2018	2019
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	93	78
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	67	56
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	24	21
03	Zivsaimniecība	2	1
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	16	9
C	Apstrādes rūpniecība	369	370
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	23	14
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	16	16
F	Būvniecība	74	115
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	193	193
H	Transports un uzglabāšana	334	348
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	58	54
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	9	14
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	10	12
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	26	25
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	11	14
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	21	28
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	120	111
P	Izglītība	86	95
Q	Veselība un sociālā aprūpe	206	217
R	Māksla, izklaide un atpūta	10	10
S	Citi pakalpojumi	22	16
U	Ārpusteritoriālo organizāciju un institūciju darbība	1	0
	kopā	1698	1739

Diagnosticētās arodslimības, galvenokārt, izraisīja biomehāniskie faktori (pārmērīga fiziskā slodze, nepareizas un vienveidīgas kustības, darbs piespiedu pozā, fiziskā pārslodze u.c.) un fizikālie faktori (vibrācija, troksnis u.c.).

2019. gadā 66,2 % no pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem bija sievietes. Savukārt, vislielākais pirmreizēji apstiprināto arodslimību gadījumu skaits bija divās vecuma grupās. Proti, nodarbinātajiem vecumā no 55 – 64 gadiem – 868 (49,9 %), kā arī nodarbinātajiem vecumā no 45 – 54 gadiem - 678 (39,0 %) konstatēti jauni arodslimību gadījumi.

Profesiju grupas, kurās nodarbinātajiem visbiežāk tika konstatētas arodslimības, bija (skat. 6. tabulu):

- ✓ iekārtu un mašīnu operatori – 24,7 %
- ✓ kvalificēti strādnieki un amatnieki – 15,9 %
- ✓ pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki – 15,8 %
- ✓ vienkāršajās profesijās darbinieki – 14,8 %.

Arodslimnieku skaita sadalījums pēc profesiju grupām

	Profesiju grupas	2018	2019
1	Vadītāji	45	46
2	Vecākie speciālisti	145	177
3	Speciālisti	149	161
4	Kalpotāji	87	87
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	271	276
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	22	27
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	288	277
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	414	430
9	Vienkāršās profesijas	274	258
10	Nacionālo bruņoto spēku profesijas	1	0
	kopā	1698	1739